

news letter

Výzvy současné doby*

Václav Klaus

Václav Klaus:
Výzvy současné
doby

Jan Eichler:
Hrozí návrat
studené války?

Anthony Coughlan:
Padesát let
od podepsání
Římských smluv

Marek Loužek:
Recenze -
M. Albrightová:
Mocní a všemohoucí

Dámy a pánové, je pro mě velkým potěšením, že opět mohu navštívit CATO a že tu vidím tolik přátel. Děkuji za pozvání. Vašeho prezidenta Edwarda Cranea jsem potkal před pěti týdny v Chicagu na smutečním obřadu k uctění památky Miltona Friedmana a řekl mi, že „pozdání stále platí“. Tak jsem zde.

Přijel jsem jako prezident svobodné a demokratické České republiky, země, která před více než sedmnácti lety dokázala skoncovat s komunismem; země, která rychle, hladce a s minimem nákladů překonala komunistické dědictví a transformovala se v normálně fungující demokracii a tržní ekonomiku – obojí evropského typu; země, která je nedílnou součástí NATO a Evropské unie.

Přijel jsem, abych demonstroval naše přátelství s Vaší zemí. Týdenní cestu končím zde ve Washingtonu D.C. setkáními s viceprezidentem Cheneyem, s ministrem obrany Gatesem a dalšími předními americkými politiky.

Kde v současné době, na počátku 21. století, vidím hlavní ohrožení svobody? Nebudu hovořit o tématech, která jsou dnes, při pohledu na novinové titulky, módní. Zejména nebudu mluvit o našich vnějších nepřítelích, o Talibanu, Al Káidě nebo

o islámském fundamentalismu, protože nemám k této problematice co zvláštního říci a nechci jen opakovat dobře známé floskule. Toto téma je navíc silně „zatíženo“ závažím politické korektnosti a to mě trápí.

Považuji za důležitější promluvit o našich domácích výzvách. Naše schopnost jít dál a eventuálně i čelit vnějšmu nebezpečí do velké míry závisí na našich názorech a vizích, na našem přesvědčení, na naší vnitřní síle, na naší soudržnosti a schopnosti jednat.

Dědictví komunismu

Moje první téma souvisí s komunismem. Společně se všemi dalšími bývalými komunistickými zeměmi jsme museli podstoupit náročnou transformaci. Brzy jsme pochopili, že to musíme učinit

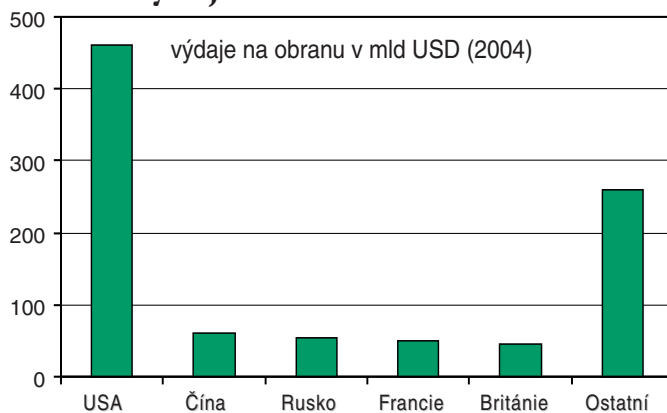
sami, protože nebylo možné importovat jakýkoli v zahraničí vymyšlený systém. Pochopili jsme také, že zásadní systémová změna není cvičením v aplikované ekonomii, ale že se jedná o evoluční proces a že musíme najít svou vlastní cestu „českou cestu“ k efektivně fungující společnosti a ekonomice.

Před deseti, patnácti lety jsem v USA mnohokrát hovořil o přechodu od komunismu ke svobodné společnosti, o jeho nenulových nákladech, o jeho efektech, problémech a úskalích. Teď, když tento proces skončil, stojíme před problémem jiným.

Komunismu jsme se zbavit dokázali. Shodně s převládajícím názorem doma i ve světě jsme ale mylně doufali, že pokusy o potlačování svobody a o centrální organizování, řízení, regulování, kontrolování celé společnosti (a ekonomiky) jsou již věci minulosti, že se brzy stanou téměř zapomenutou historickou re-

DUBNOVÝ GRAF CEPU

Výdaje na obranu ve světě

Pramen: International Institute for Strategic Studies, 2006

* Přednáška pro CATO Institute, Washington D.C., 9. března 2007. Z angličtiny přeložil Jiří Brodský.

cep

CENTRUM

PRO EKONOMIKU A POLITIKU

Politických vězňů 10
110 00 Praha 1
Tel./fax: 222 192 406
e-mail: cep@cepin.cz
www.cepin.cz

CEP - Newsletter

Centra pro ekonomiku a politiku
Registrace MK ČR E 11024

likvií. K našemu velkému zklamání jsou tu stále. Více příkladů těchto pokusů vidím v Evropě a ve většině mezinárodních organizací než v samotné Americe, ale najít se dají i tady.

Důvodem je skutečnost, že existují nové, velmi populární a módní „ismy“, které opět stavějí různá témata, vize, plány a projekty nad svobodou jednotlivce. Je to sociáldemokratismus (což není nic jiného než mírnější a měkčí verze komunismu), je to „humanrightismus“ (založený na myšlence převážně pozitivních práv aplikovatelných všude na světě), je to internacionalismus, multikulturalismus, evropeismus, feminismus, environmentalismus a další podobné ideologie.

Komunismus skončil, ale pokusy vládnout všemu shora, jsou zde stále, nebo možná jsou zde znovu.

Evropský supranacionalismus

Druhá největší výzva, kterou vidím, souvisí s naší zkušeností s Evropskou unií, ale jde i za tuto zkušenost, protože i evropský integrační proces je součástí širší tendence směřující k denacionalizaci zemí, k celosvětovému supranacionalismu a globálnímu vládnutí.

Mnoho současných trendů v Evropě vidím spíše kriticky. Moji oponenti mé argumenty obvykle neposlouchají, protože apriorně odmítají názory, které se jim nezamlouvají. K pochopení mé kritiky je však třeba důvěrná znalost vývoje uvnitř EU, její postupné přeměny ze společenství spolu navzájem spolupracujících národů v unii nesuverénních států a supranacionálních tendencí. Tato znalost není v Americe obvyklá.

Vždy jsem obhajoval přátelskou, nenásilnou a nás všechny obohacující spolupráci evropských zemí. Ale mnohokrát jsem upozorňoval na to, že pohyb směrem ke „stále těsnější Evropě“, k prohlubování EU, k rychlé politické integraci, a supranacionální tendence bez autentické evropské identity a evropského

lidu nejenže nejsou pro svobodu a demokracii v Evropě nezbytné, ale že jsou dokonce škodlivé.

Svobodu a demokracii, tyto dvě pro nás tak cenné hodnoty, nelze zaručit bez parlamentní demokracie v rámci jasně definovaného území státu. To je přesně to, čeho se současné evropské politické elity snaží zbavit. A to mě trápí.

Nebezpečný environmentalismus

Třetí největší hrozbu svobody jednotlivce vidím v environmentalismu. Obávám o možné zhoršování životního prostředí rozumím, ale problém vidím v ideologii environmentalismu. Ten pouze předstírá, že se zabývá ochranou životního prostředí. Stoupenci této ideologie se – skrytí za svou terminologií přátelskou k přírodě a k lidem – ambiciózně snaží reorganizovat a změnit svět, lidskou společnost, nás všechny a naše chování, stejně jako naše hodnoty.

Není pochyb o tom, že je naší povinností rozumně chránit přírodu pro budoucí generace. Zastánci environmentalistické ideologie nám však prezentují své katastrofické scénáře s úmyslem nás přesvědčit, abychom přijali jejich názory o nás samých a o celé lidské společnosti. To je nejen nefér, ale je to nesmírně nebezpečné. Ještě nebezpečnější je kvazi-vědecká forma, kterou na sebe vzaly jejich, již mnohokrát nepotvrzené předpovědi.

Co patří do této ideologie? Nedůvěra v sílu neviditelné ruky volného trhu a naopak víra ve všemocnost státního dirigismu; lhostejnost vůči roli nesmírně účinných ekonomických institucí a mechanismů – především vlastnických práv a cen – při účinné ochraně přírody; nepochopení ekonomického pojmu zdroj, a zejména rozdílů mezi potencionálním přírodním zdrojem a zdrojem, kterého lze využít v ekonomice; maltusianský pesimismus ohledně technického pokroku; představa, že v lidských aktivitách převládají externality;

prosazování tzv. „principu preventivní opatrnosti“, který maximalizuje „averzi vůči riziku“ bez toho, aby věnoval pozornost nákladům, které jsou s tímto postojem spojeny; podceňování dlouhodobého růstu příjmů a bohatství, který vede k posunu poptávky směrem k požadavkům na ochranu životního prostředí (jak to ukazuje tzv. environmentální Kuznetsova křivka); chybné diskontování budoucnosti, jak to před několika měsíci demonstrovala tolik propagovaná Sternova zpráva.

Všechny tyto názory souvisí se společenskými vědami, nikoliv s vědami přírodními. To je také důvod, proč environmentalismus – na rozdíl od scientistní ekologie – nepatří mezi přírodní vědy, ale má být klasifikován jako ideologie. Tuto skutečnost však řada lidí a politiků nevnímá.

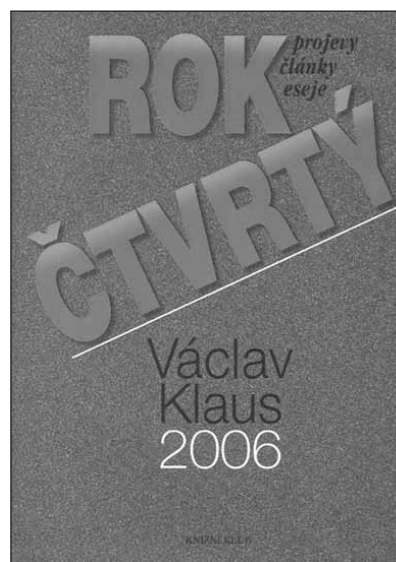
Hypotéza o globálním oteplování a roli člověka v tomto procesu je tím posledním a k dnešnímu dni nejmocnějším ztělesněním environmentalistické ideologie. Environmentalistům přinesla řadu důležitých „výhod“: vzhledem ke komplexitě globální

ho klimatu a díky souhře různých dlouhodobých, střednědobých a krátkodobých vlivů (a příčin) je empirická analýza tohoto jevu velmi komplikovaná. Jejich argumentace není založena na jednoduchých empirických měřeních nebo laboratorních pokusech, ale na sofistikovaných modelových experimentech, které vycházejí z řady nepodložených předpokladů, obvykle skrytých nebo čtenářům nedostatečně vysvětlených.

Odpůrci této hypotézy musí přijmout skutečnost, že se v tomto případě nalézáme ve světě neinternalizovatelných externalit; lidé si většinou všímají a pamatují pouze výjimečné klimatické jevy, nikoliv normální vývoj a pomalé dlouhodobé trendy a procesy.

Nemám v úmyslu zde teď vystoupit s argumenty, které tuto hypotézu vyvracejí. Považuji za důležitější ohradit se proti snaze environmentalistů lidmi manipulovat. Jejich doporučení by nás vrátila zpět do éry etatismu a omezené svobody. Je proto naším úkolem udělat zřetelnou dělící čáru a odlišit ideologický environmentalismus od scientistní ekologie. ■

DOPORUČUJEME

Nakladatelství **Euromedia Group** nabízí knihu **Václava Klause „Rok čtvrtý“** (2007), která je bohatě vybavenou autentickými dokumenty, obrazovým materiálem a hlavně autorskými texty prezidenta republiky. Čtenáři tak mají příležitost projít si s ním celý jeho uplynulý rok a přemýšlet o tom. 488 stran + 32 stran obrazových příloh. Objednávky na www.klaus.cz

Hrozí návrat studené války?

Jan Eichler

Ústav mezinárodních vztahů

Jednání o vybudování americké raketové základny v Polsku a radarové základny v ČR vyvolala velké a často i bouřlivé diskuse nejen ve zmíněných zemích, ale také v rámci NATO a EU. Ruský prezident Putin, ale i někteří západoevropští politikové (např. francouzský prezident Chirak) dokonce varují, že by se mohla vrátit studená válka. Může se něco takového skutečně stát?

Rysy studené války

Studená válka má dvě základní metaforická hodnocení. Podle optimistů to bylo bezodborně dlouhé období bez válek, a proto používají pojem dlouhý mír. Podle pesimistů to naopak byla válka, protože na obou stranách se po celou dobu jejího udržovalo nikoli kooperativní, ale naopak konfrontační myšlení. Proto pesimisté hovoří o dlouhé válce. Vedle tohoto základního rozdílu se oba přístupy shodují, že studená válka měla několik hlavních rysů.

Prvním z nich byla *heterogenní bipolarita* – neustálé soupeření mezi dvěma „ways of live“, mezi dvěma „tábory“, přičemž každý z nich vyznával zcela jiné základní hodnoty. Ruku v ruce s tím šel *boj o sféry vlivu* – oba nepřátelské tábory vzájemně respektovaly geopolitické rozdělení Evropy, ale zároveň s tím neustále soupeřily v tzv. Třetím světě, zejména pak v zemích s důležitou geostrategickou polohou nebo bohatých na strategické suroviny (Indočína, Africký roh, země Perského zálivu). Od toho se pak odvíjela ustavičná *konfrontace na periférii*: hlavní aktéři se střetávali právě ve Třetím světě (Korea, Egypt, Vietnam), aby se vyvarovali přímého vzájemného ozbrojeného konfliktu.

Studená válka se vyznačovala také *vzájemným obviňováním*: potíže a odstředivé tendence uvnitř jednoho tábora nebyly vysvětlovány ja-

ko vlastní selhání, ale především jako důsledek destabilizačního působení druhé strany. Churchill tak vysvětloval občanskou válku v Řecku ve 40. letech, Sověti zase všechny projevy a výbuchy nespokojenosti v satelitních zemích. Důsledkem bylo *nadsazování bezpečnostních hrozeb*: obě strany trvale a záměrně zveličovaly a více či

*V žádném případě
nehrozí návrat
heterogenní bipolarity.*

méně vědomě přeháněly a každou nepříznivou událost ve vzájemných vztazích vydávaly za existenciální hrozbu.

Dalším neblahým stereotypem bylo *asymetrické zkreslování poměru sil*: SSSR zakrýval vlastní neúspěchy a nadsazoval svoji sílu, aby si vynucoval respekt. Naproti tomu v USA se hovořilo o „oknech zranitelnosti“, aby se získala podpora pro další modernizaci strategických ozbrojených sil. S tím úzce souvisely nepřetržitě *závod ve vyzbrojování*, na které se vyplývaly gigantické sumy a nezměřitelná spousta lidského úsilí. Bilance je závažná především v oblasti jaderných zbraní: USA za dobu studené války vyrobily téměř 70 000 jaderných hlavic, SSSR přes 50 000.

Na to těsně navazoval další velmi nebezpečný stereotyp – koncipování tzv. *eskalačních scénářů*. Obě strany neustále upřesňovaly představy o zahájení války a o jejím dalším vedení. Pokud jde o USA, ty trvale hledaly cestu, jak svoji ekonomickou a technologickou převahu využít k vybudování takové síly prvního úderu, která by zničila páteř protivníkových strategických systémů ještě na jeho území. Po takovém úderu by už nepřítel nedokázal odpovědět a válka by byla rozhodnuta.

Válečná ekonomika

Studená válka je celkově hodnocena jako *dlouhodobá militarizace* ve třech hlav-

ních oblastech: ekonomika, vnitřní politika a zahraniční politika. V oblasti *ekonomiky* obě strany vynakládaly vysoká procenta HDP na vojenské účely. Vzhledem k několikanásobně nižšímu celkovému objemu HDP byl tento ukazatel militarizace podstatně vyšší v SSSR, ale přední američtí autoři z oboru kritických bezpečnostních studií (Deudney a Ikenberry, Alperovitz a Gar na stránkách Foreign Policy) docházejí k závěru, že i v USA se během studené války vytvořila „permanent war economy“.

Velmi neblahý vliv studené války na *vnitřní politiku*. V SSSR se prosadila zjevná až manifestační militarizace politiky: určující vliv měli maršálové a generálové, generální tajemník Brežněv si nechal přidělit maršálskou distinkci atp. Ale ani USA nezůstaly ušetřeny – během studené války se, jak uvádějí Deudney a Ikenberry, vytvo-

*Boj o sféry vlivu se už
vrátil, ale v žádném
případě jako důsledek
ústaovy vojenských
základů.*

řil tzv. *activist state*. Každá administrativa usilovala o co nejpevnější pozici a co nejsilnější vliv na zaměření americké politiky.

A konečně na poli *zahraniční politiky* se trvale udržovala a občas i stupňovala atmosféra boje proti vnější hrozbě, která v obou aliancích vytvářela příznivý rámec pro upevňování pozice hegemonu. V této atmosféře se trvale militarizoval přístup ke všem střetům zájmů a ke konfliktům kdekoli ve světě, vše se posuzovalo přes zorný úhel poměru vojenských sil a možnosti vojenského zásahu na tom či onom místě světa.

Může se studená válka vrátit?

Odpověď na zásadní otázku, zda se může studená válka vrátit, lze rozdělit do dvou částí. První zkoumá, které prvky studené války se určitě nevrátí. Druhá nastiňuje, kte-

ré stereotypy by se případně vrátit mohly.

1. Které prvky se určitě nevrátí? V žádném případě nehoří návrat *heterogenní bipolarity*. Až na pár zanedbatelných a dožívajících výjimek (Kuba, KLDK) již všude ve světě jednoznačně převládá systém založený na tržní ekonomice a na pluralitním vnitropolitickém uspořádání. Nově strukturovaný svět se kvůli případným novým základnám nerozdělí do dvou táborů vyznávajících nesmiřitelné hodnoty. Stejně tak se nevrátí ani k homogenní bipolaritě (stejně hodnoty, ale rivalita v boji naplňování vlastních zájmů) – vedle USA a Ruska jsou na totiž scéně i další silní hráči: Čína, Indie, EU, očekává se vzestup Brazílie a dalších zemí.

Boj o sféry vlivu se už vrátil, ale v žádném případě jako důsledek výstavby vojenských základů. Propukl zejména v Africe, ale jeho nejdřívější aktérem není Rusko, je jím ČR. Ta svým postupem neusiluje o získání politické podpory, ale především o dobytí nových trhů a o zmocnění se jejich surovinového bohatství. Velmi nepravděpodobný je i *návrat k vzájemnému obviňování* v duchu studené války. Vybudování základů nepovede k tomu, aby se vnitřní problémy vysvětlovaly rozkladným působením Moskvy nebo Wall Streetu.

2. Stereotypy, které by se mohly v určitém rozsahu vrátit: prvním z rysů studené války, který by se mohl vrátit, je *nadsazování bezpečnostních hrozeb*. Washington své záměry na vybudování základů v ČR a Polsku zdůvodňuje tzv. novými hrozbami, které nelze podcenit, protože jejich naléhavost a vážnost bude narůstat. A na druhé straně Moskva se vrací k rétorice 70. a 80. let – v reakci na záměr vybudovat základny hovoří o přímém ohrožení své bezpečnosti.

Druhým v řadě rysů studené války, které by se mohly vrátit, je *asymetrické zkres-*

slování poměru sil. Nelze vyložit, že Washington bude stále více hovořit o hrozbě mezikontinentálních řízených střel (ICBM), jež tvoří páteř strategické síly Ruské federace. Naproti tomu Moskva se může vrátit k tvrzení, že největším zdrojem nestability jsou strategické jaderné ponorky, kde vždy měly převahu USA. V důsledku toho by se mohla oslabit vzájemná důvěra a mohlo by se zpomalit snižování stavů prostředků jaderného napadení.

Závody ve zbrojení

Třetím možným projevem recidivy studené války jsou *eskalační scénáře*. Není náhodou, že velký ohlas v světě

Výstavba základů v Polsku a v ČR nemůže vyvolat návrat studené války v té podobě, jak ji známe z let 1946–1989. Může však rozšířit prostor pro návrat některých stereotypů z dob studené války.

vyvolala rozsáhlá studie dvou předních amerických autorů zveřejněná před rokem na stránkách Foreign Affairs. K.A. Lieber a D. Press v ní upozorňují, že USA po skončení studené války výrazně posílily svůj jaderný potenciál. Připomínají hlavně zavedení velmi přesných řízených střel Trident D – 5 do výzbroje strategických ponorek a montáž vícehlavicových náloží MX na mezikontinentální řízené střely Minuteman. Z toho vyvozují, že USA se cílevědomě snaží dosáhnout rozhodující převahy (nuclear primacy) a schopnosti zasadit tak silný jaderný úder, kterým by rozhodly celou válku (first-strike capability).

Zároveň s tím oba autoři upozornili na zastaralost sovětského jaderného potenciálu: většina ruských ponorek je v přístavech, kde by byly snadno zranitelné, ICBM jsou zastaralé a ICBM nové generace Topol zatím nebyly plně otestovány. Dochází k závěru, že „ruští činitelé dnes ne-

mohou spoléhat na jaderné odstrašování, které by bylo schopno přežít (první americký jaderný úder)“. Na základě těchto skutečností Lieber a Press uskutečnili počítačovou simulaci případné americko – ruské války.

Ta jim ukázala, že USA by dnes mohly zasadit tak silný překvapivý první úder, že by jim zničily většinu ruských strategických bombardérů, mezikontinentálních řízených střel ICBM a dokonce i strategických jaderných ponorek. Tyto závěry vyvolaly velkou mezinárodní diskusi – někteří tvrdě kritizovali, jiní hájili. Nikdo ale nevyvracel, že Ruská federace je dnes mnohem zranitelnější než USA. A právě tato skutečnost je velmi důležitá souvislost se základními na území ČR a Polska. Jejich vybudování by totiž mohlo dále zvýraznit zranitelnost Ruska a tím i umocnit asymetrii v poměru sil mezi USA a Ruskem.

Dalším rysem, který by se mohl vrátit, jsou *závody ve výzbrojování*. Pocit pokračujícího obklíčování a zejména pak strach ze zvýšené zranitelnosti by mohl v Rusku vyvolat militaristickou reakci. Její pravděpodobnost je o to vyšší, že Ruská federace má díky příjmům z prodeje ropy a zemního plynu novou možnost, jak financovat modernizační programy. Ty by se mohly zaměřit především na urychlení výstavby ICBM Topol, SLBM (řízené střely odpalované z ponorek) typu Bulava a na výstavbu nových systémů protiraketové obrany.

Hrozba militarizace

Seznam neblahých jevů, které by se mohly vrátit, uzavírá *militarizace*. Pokud jde o Rusko, tam se již ve velkém rozsahu projevil ve všech třech hlavních oblastech. Přicházejí vyšší investice do zbrojního průmyslu, zesílil vliv generality, prezident Putin s velkou oblibou a pompou navštěvuje podniky zbrojního průmyslu, okázale se předvádí na velkých vojenských cvičeních a účastní se zkoušek nových zbraňových systémů. Nemálo podobný je i vývoj v USA.

Také tam přicházejí nové zakázky pro zbrojní průmysl a došlo k výraznému navýšení výdajů na obranu – především pod vlivem války proti terorismu. Prezident G. W. Bush, podobně jako Putin, často navštěvuje vojáky a nosí přitom vojenskou výstroj, přijímá hlášení velitelů a salutuje. Naplňuje se tedy to, co vzpomínání američtí autoři Deudney a Ikenberry nazývá-

Ruská federace je dnes mnohem zranitelnější než USA

jí „activist state“. A pokud jde o oblast zahraniční politiky, důraz na nové bezpečnostní hrozby a na nezbytnost obrany proti nim vytváří příznivý rámec pro zvýraznění ústřední úlohy amerického prezidenta v rámci boje Západu proti bezpečnostním hrozbám nového druhu.

Výstavba základů v Polsku a v ČR nemůže v žádném případě vyvolat návrat studené války v té podobě, jak ji známe

z let 1946-1989. Nanejvýš může, v návaznosti na silnější tendence (návrat válečné psychózy v USA v důsledku globálního terorismu, modernizace strategických jaderných potenciálů, navyšování zbrojních rozpočtů a další), rozšířit prostor pro návrat některých stereotypů z dob studené války.

Z pohledu mezinárodní bezpečnosti by bylo zvláště nepříznivé, kdyby se vrátily stereotypy tzv. eskalačních scénářů. Pod jejich vlivem by se mohla v určitém rozsahu vrátit i militarizace v ekonomice, vnitřní politice a v zahraniční politice. Dále by se mohl vrátit stereotyp závodů v jaderném a konvenčním výzbrojování, ale na rozdíl od minulosti by se nesoupeřilo v kvantitě, ale v kvalitě.

Vybudování základů v Polsku a v ČR by však v žádném případě nebylo spouštěčem tak nepříznivého vývoje. Mohlo by se ale stát jedním z celé řady jevů, které by takovému neblahému vývoji otevřely cestu. ■

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník číslo 33/2004 „**Mezinárodní terorismus – starý nebo nový fenomén?; Devadesát let od sarajevského atentátu**“, který shrnuje texty ze dvou seminářů konaných v roce 2004. Do sborníku přispěli **Petr Robejšek, Jan Eichler, Eduard Gombár, Miroslav Mareš, Jindřich Dejmek, Robert Kvaček, Ivan Šedivý**. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena 50 Kč, 90 stran.

**objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406, e-mail: cep@cepin.cz**

Padesát let od podepsání Římských smluv

Anthony Coughlan

docent Trinity College Dublin

Padesát let od podepsání Římských smluv je příležitost vzpomenout na kořeny evropské integrace. Zatímco hlavy členských států v Bruselu se účastnily podepsání slavnostní deklarace a eurokraté nadšeně oslavují, kolem podepsání Římských smluv stále převládá řada mýtů. Rozeberme si alespoň některé z nich.

Dědictví studené války

Mýtus o původu Evropské unie říká, že Unie vznikla jako mírový projekt, který měl znemožnit jakoukoli další válku mezi Francií a Německem. Skutečnost je taková, že to bylo naléhání americké vlády na znovuvybrojení Německa s ohledem na potřeby studené války, které přivedlo na svět Evropské společenství uhlí a oceli – základní kámen evropské integrace.

Byla to studená válka, a nikoli evropské integrační struktury, která udržela mír v Evropě mezi koncem druhé světové války v roce 1945 a pádem Sovětského svazu v roce 1991.

Sdílení uhlí a oceli pod nadnárodním úřadem, předchůdcem bruselské Komise, bylo klíčové pro překonání odporu Francie k tomuto kroku. Jean Monnet viděl v projektu cestu k prosazení nadnárodní Evropy, kterou osnoval již od první světové války. Byla to studená válka, a nikoli evropské integrační struktury, která udržela mír v Evropě mezi koncem druhé světové války v roce 1945 a pádem Sovětského svazu v roce 1991. Spojené státy ani Sovětský svaz by během tohoto období nebyly dovolily válku mezi státy v rámci svého bloku. Hned po roce 1991 v Evropě válka znovu vypukla – v Jugoslávii a v Čečensku.

Všechny zakládající členské státy původního Evropského hospodářského společenství kromě Lucem-

burska bývaly imperiálními mocnostmi s koloniemi a závislými územími v Africe a jinde ve světě. Francie, Německo, Itálie, Nizozemsko a Belgie byly během druhé světové války poraženy a okupovány. Po této válce se ocitly ve světě ovládaném dvěma supervelmocemi – Spojenými státy a Sovětským svazem.

Navzdory mohutné rétorice o subsidiaritě ze strany Komise neexistuje jediný příklad za padesát let evropské integrace, kdy by národní kompetence, která byla předána do Bruselu, byla později vrácena zpět na národní úroveň.

Jejich traumatizované politické elity cítily nostalgii po bývalém postavení ve světě. Rozhodly se proto, že pokud jejich země nemohou být nadále velmocemi každá zvlášť, budou usilovat o to být mocností kolektivně ve formě Evropských společenství. Vzor pro pochopení Evropské unie je tedy následující: vezměme pět rozpadlých impérií, potom přidejte šesté – Británii – a snažte se z toho všeho udělat jedno velké neokoloniální impérium.

Centralizace pravomocí

Zákonodárnou moc z Bruselu je třeba vrátit zpět členským státům. Dvě třetiny všech právních aktů v 27 členských státech Evropské unie nyní přichází každý rok z Bruselu. Jen jedna třetina zůstává čistě vnitrostátního původu. To ukazuje, že členství v Unii s sebou nese ztrátu národní demokracie a nezávislosti. První krok k nápravě demokratického deficitu EU, jehož existence je obecně uznávána, je návrat zákonodárných pravomocí z Bruselu zpět členským státům. Jakákoli nová zakládací smlouva by měla přinést právě toto.

Navzdory mohutné rétorice o subsidiaritě ze strany Komise neexistuje jediný pří-

klad za padesát let evropské integrace, kdy by národní kompetence, která byla předána do Bruselu, byla později vrácena zpět na národní úroveň. To, co je v žargonu EU označováno jako *acquis communautaire*, je svatosvaté. Proto se mluví o „doktríně okupovaných polí“. Co Brusel jednou okupoval, zůstává okupováno.

Je záhadou, proč národní politici vítají nárůst pravomocí EU. Ministři a ti, kdo usilují o jejich místa, vítají přesun kompetencí z národní úrovně na nadnárodní, protože to znamená velký nárůst jejich osobní moci. K tomu dochází za cenu omezení moci jejich vlastních parlamentů a spoluobčanů.

Pokud na národní úrovni ministr chce něco prosadit, musí mít podporu národního parlamentu, jemuž je coby představitel moci výkonné odpovědný. Přesuneli se však dotyčná oblast do Bruselu, kde právní předpisy přijímá hlavně Rada ministrů

Zákonodárnou moc z Bruselu je třeba vrátit zpět členským státům.

EU, dotyčný ministr se najednou na úrovni EU stává mocným zákonodárcem. Coby člen Rady ministrů – exkluzivního klubu zákonodárců, který je jako celek neodstranitelný – je jedním z oligarchů, kteří přijímají zákony pro 500 milionů lidí.

Stejně tak vysocí státní úředníci, kteří připravují právní předpisy EU v interakci s úřednickým aparátem Komise, nejsou odpovědní svým spoluobčanům. Na straně politiků a úředníků tak jde o opojný nárůst osobní moci. Druhou stranou mince je tomu odpovídající redukce moci jejich spoluobčanů, národních parlamentů a států.

Evropský démos

EU nemůže mít stabilní demokratickou základnu, protože neexistuje evropský lid – démos EU. Demokracie znamená vládu lidu (*dému*).

Bez lidu demokracie nemůže existovat. *Démos* je národní společenství, jehož členové cítí dostatečnou solidaritu a vzájemnou identifikaci jeden s druhým, což vede menšiny k tomu, že se svobodně podřizují vládě většiny.

Menšiny jsou k tomu ochotné, protože považují tuto většinu za svojí většinu, tj. většinu jejich vlastního národa, která má demokratickou legitimitu a autoritu, která z této legitimacy vyplývá. Toto za normálních okolností vyžaduje, aby lidé mohli komunikovat jeden s druhým ve

EU nemůže mít stabilní demokratickou základnu, protože neexistuje evropský lid – démos EU.

společném jazyce, sdílet stejné území, kulturu, historickou zkušenost apod. Proto demokracie může existovat na úrovni starobylých národních společenství Evropy.

Neexistuje však žádný evropský lid („démos“), který by přesahoval mnohočetné národy Evropy a byl jim nadřazený. Takový lid nemůže být uměle vytvořen shora. Evropská unie proto nikdy nemůže být opravdovou demokracií. Spolupráce mezi evropskými zeměmi musí být budována zespoda nahoru, na základě svobodného souhlasu národů, ne seshora dolů z příkazu politických a ekonomických elit, které se snaží budovat evropský superstát, který chtějí samy řídit.

Krunýř eura

Euro nemůže přetrvat bez politické a daňové unie. Všechny nezávislé státy mají své vlastní měny a všechny měny přináležejí k nezávislým státům. Měna umožňuje státu ovlivňovat úrokovou míru a směnný kurz v ekonomických zájmech jeho lidu. Úroková míra je domácí cena měny a určuje cenu úvěrů pro občany. Směnný kurz je cena měny v jednotkách jiných měn a je klíčem k ovlivňování hospodářské konkurenceschopnosti země.

Zruší-li stát svou národní měnu a nahradí ji eurem, znamená to, že se vzdává kontroly nad úrokovou mírou a směnným kurzem ve prospěch Evropské centrální banky (ECB) v Německu. Hlavním zájmem ECB není blahobyt dotyčného státu, ale zájem eurozóny jako celku. V praxi to znamená zájem největších členů eurozóny – Německa a Francie. Euro je politický projekt určený k to-

Euro je politický projekt určený k tomu, aby dal Evropské unii jeden z klíčových rysů nadnárodní státnosti.

mu, aby dal Evropské unii jeden z klíčových rysů nadnárodní státnosti. Jsou tak použity ekonomické prostředky, které jsou pro tento účel zcela nevhodné.

„Dva pilíře národního státu jsou meč a měna, a my jsme to změnili,“ chlubil se předseda Komise Romano Prodi v roce 1999. V dějinách nicméně nenajdeme žádný příklad fungující měnové zóny, která by nebylo částí nějakého státu, a proto také částí politického a daňového prostoru, se společnými daněmi a veřejnými službami, vlastními všem národním státům. Existence společných daní a služeb kompenzuje do jisté míry chudším regionům národní měnové zóny jejich neschopnost vyrovnávat své platby s ostatními regiony tím, že by užívaly svou vlastní úrokovou míru a směnný kurz.

Neexistuje možnost, že by EU mohla mít společné daně a veřejné služby, protože k tomu je potřeba solidarita – solidarita, na základě které bohatší regiony v rámci národní měnové zóny financují transfery do chudších regionů. Taková solidarita na úrovni EU neexistuje. Euro proto nemůže přetrvávat. Je jen otázkou času, kdy pnutí, které vyplývá z toho, že členské státy nemohou dále kontrolovat svou vlastní úrokovou míru a směnný kurz, přinutí některé země opustit eurozónu.

Nahlodávání národního občanství

Všechny nezávislé státy mají právo rozhodovat, kdo budou jejich občané, aby si udržely své pracovní právní standardy nebo svou sociální soudržnost jako společenství. Mohou svobodně rozhodovat o tom, jaká pravidla budou aplikovat pro udělování občanských práv osobám narozeným v jiných státech.

V Evropské unii jsou také dvě základní rysy občanství, jako je právo pobytu na území státu, právo pracovat tam, kupovat nemovitosti, nárok na sociální dávky či právo volit v komunálních volbách, automaticky rozšířeny nadnárodním právem EU. Po uplynutí přechodného období se v tom kterém členském státě může usadit jakkoli velké množství obyvatel z dalších 26 členských států.

Práva vyplývající z unijního občanství tak vytěsňují klíčová práva národního občanství, což je součástí snahy přeměnit Evropskou unii v nadnárodní stát, ve kterém evropské občanství a občanské pouto bude přesahovat státní občanství a státní občanské pouto a bude jim právně nadřazeno.

Hrozba euroústavy

Padesát let od podepsání Římských smluv chtějí eurokraté využít k oživení evropské ústavy. Navrhovaná euroústava z nás chce udělat opravdové občany nového nadnárodního státu. Smlouva o Ústavě pro Evropu toho chce docílit pěti konkrétními právními kroky.

Za prvé, tato smlouva by zrušila všechny existující základní smlouvy a nahradila by existující ES/EU novou Evropskou unií, která by byla založena jako každý stát na vlastní ústavě.

Za druhé, přesunula by pravomoci a instituce existujících ES/EU na tuto novou Unii, která by měla, ať už prostředně nyní či potenciálně, moc rozhodovat o všech oblastech veřejné politiky pro své členské státy.

Za třetí, ústava dala by této nové Unii právní subjektivitu,

aby mohla samostatně jednat jako politická entita, odlišná od jednotlivých členských států a jim nadřazená, ať už jde o jejich domácí nebo zahraniční politiku. Nyní je to ES, nikoli EU, které má právní subjektivitu.

Za čtvrté, ústava této nové unie a zákony přijaté na jejím základě by byly nadřazeny ústavám a zákonům členských států.

Padesát let od podepsání Římských smluv chtějí eurokraté využít k oživení evropské ústavy.

Za páté, ústava by z nás všech udělala opravdové občany této nové Unie, a ne jen nominální nebo čestné občany EU, jako je tomu nyní. Občanství EU by bylo ústavně nadřazené státnímu občanství.

Demokraté napříč Evropou, bez ohledu na své názory na ostatní věci by se proto měli postavit proti navržené ústavě či jakékoli revizi smluv, která by se snažila nahradit existující ES/EU novou Unii s vlastní právní subjektivitou.

Obrana národní demokracie

Integrační projekt od podepsání Římských smluv se snaží nahodit demokracii evropských národních států. Internacionalismus má dostat přednost před národem. Zastánci unijní integrace se ve skutečnosti snaží rozložit demokratické dědictví francouzské revoluce, právo národů na sebeurčení, aby pevně zakotvili v Evropě druh finančního feudalismu.

Proto je ve společném zájmu demokratů všech zemí EU, ať jsou z politického středu, pravice nebo levice, zapojit se do mezinárodního hnutí na obranu národních demokracií proti EU. Rozšíření Unie nad dnešních 27 členů, které předpokládala Smlouva z Nice, se může uskutečnit formou přístupových smluv s dotyčnými novými státy, jak se stalo v případě předchozích rozšíření. Pro rozšíření nejsou třeba institucionální změny nebo ústava, která by Unii dále centralizovala a učinila ji ještě méně demokratickou.

Z angličtiny přeložil Tomáš Břicháček

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 42/2005 „Krach evropské ústavy“, do něhož přispěli **Anthony Coughlan, Jan Rokita, Mirek Topolánek, Václav Klaus, Jiri Weigl, Martin Hanus, Petra Kuchyňková, Lukáš Petřík, Ondřej Šrámek, Jiří Zahradka, Jiří Brodský, Petr Mach, Michal Petřík** a **Marek Loužek**. Předmluvu k publikaci napsal **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 103 stran.

**objednávky na www.cep.cz
tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cep.cz**

ZPRÁVA ZE SEMINÁŘE

Jaderná energie – útlum nebo rozvoj?

Ve čtvrtek 5. dubna 2007 uspořádalo Centrum pro ekonomiku a politiku seminář na téma „Jaderná energie – útlum, nebo rozvoj?“. Na panelu, který moderoval **Petr Mach**, vystoupili fyzik a publicista **Daneš Burket**, energetický poradce Strany zelených **Dalibor Stráský**, jaderný inženýr z Massachusetts Institute of Technology **Pavel Hejzlar** a generální ředitel Ústavu jaderného výzkumu Řež, a.s. **František Pazdera**.

Daneš Burket rozebral platnou státní energetickou koncepci z roku 2004, která zdůrazňuje nezávislost na zdrojích, potřebu bezpečnosti a udržitelný rozvoj. Protože dosluhují uhelné elektrárny, do roku 2020 by nám mohlo chybět 60 TWh elektrické energie. Nechceme-li být příliš závislí na dovozech, nezbyvá než rozvíjet jadernou energii. Ve světě probíhá renesance jaderné energetiky: 16 % světové energie se vyrábí z jadra. Váhání není na místě,

jinak si naši konkurenti rozeberou kapacitu.

Dalibor Stráský zpochybnil, že by jádro mohlo být zdrojem energie na věčné časy. Vývoj jaderných reaktorů ve světě nesvědčí ani o rozvoji ani o útlumu, nýbrž o stagnaci. Problém jaderné energie je vyhořelé palivo, odpad a bezpečnostní rizika včetně poškození lidského zdraví. Problémem jsou rovněž omezené zásoby uranu, které vystačí na 60-70 let. Jaderná energie něco stojí, bezpečnostní opatření jsou čím dál dražší. Stráský navrhl zavedení generálního řízení energetiky státem.

Pavel Hejzlar načrtl současnost a budoucnost jaderné energetiky v USA. Na přelomu století došlo k vysokému skoku cen jaderných elektráren, které se ukazují být „dojnými krávkami“, zejména po prodloužení životnosti. Dochází k obnově důvěry v jadernou energetiku. Výroba elektřiny z jadra je výhodná

i pro životní prostředí: její emise CO₂ jsou dokonce nižší než u větrných a solárních zařízení. Hejzlar popsal jaderné reaktory třetí a čtvrté generace. Ve světě podle něj dochází k expanzi jaderné energetiky, ČR by neměla jít proti proudu.

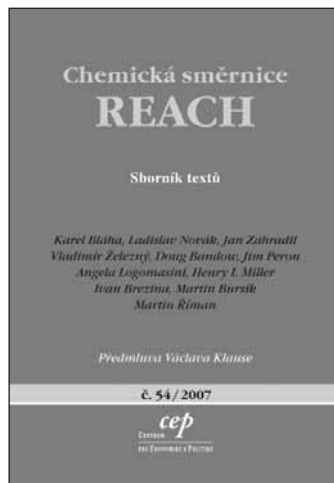
František Pazdera připomněl, že pokud během pár desetiletí bude ze Země dvakrát více lidí a zdvojnásobí se produkt na obyvatele, spotřeba energie se zečtyřnásobí. Úkolem je zabezpečit energetiku, aniž bychom snižovali životní úroveň. Výroba energie z jadra je milionkrát efektivnější na jednotku hmoty než fosilní paliva. Životnost jaderných elektráren se prodloužila z 30-40 let na současných 60 let. Jaderné elektrárny jsou strojem na peníze. Jejich bezpečnost stoupá o řád s každou další generací.

V diskusi **Petr Mach** argumentoval, že zateplování domů proklamované zelenými nemůže být jediný cíl energie-

tické koncepce. **Dušan Tříška** vyslovil názor, že nabídka jaderných elektráren není fixní, nýbrž se přizpůsobuje se poptávce. **Jiří Pancír** vysvětlil, že zařízení větrných a slunečních elektráren se vyrábí pomocí elektrické energie, čímž vznikají emise CO₂; vývoj fotovoltaického článku dokonce spotřebuje více energie, než posléze vytvoří sluneční elektrárna.

Daneš Burket upozornil, že někdejší francouzské pozastavení rozvoje jaderné energie bylo nešťastné. **Dalibor Stráský** vyzdvihl význam energetických úspor: stát nemůže nikoho nutit zateplovat, ale může to ztraktivnit různými podněty. **Pavel Hejzlar** pochválil prezidenta **Václava Klause** za odpovědi na otázku amerických kongresmanů o globálním oteplování. Podle **Pazdery** je iluzorní myslet, že svět dokáže absolutně snížit spotřebu energie; rozvoj jaderné energie je nadějí, protože nahradí fosilní paliva. ML

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 54/2007 „Chemická směrnice REACH“, který rozebírá náklady bruselské regulace chemického průmyslu. Do sborníku přispěli **Karel Bláha, Ladislav Novák, Jan Zahradil, Vladimír Železný, Doug Bandow, Jim Peron, Angela Logomasini, Henry I. Miller, Ivan Brezina, Martin Bursík** a **Martin Říman**. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 78 stran.

**objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cepin.cz**

NOVINKA

CEP nabízí sborník č. 57/2007 „Česko-německá deklaraace - deset let poté“, do něhož přispěli **Alexandr Vondra, Helmut Elfenkämper, Eva Hahnová, Václav Houžvička, Michal Petřík, Jiří Weigl, Jiří Šitler, Rudolf Jindrák, Vladimír Handl, Hans Henning Hahn, Václav Pavlíček, Miroslav Kunštát, Tomáš Kafka, Tomáš Jelínek, Jan Kublík** a **Ota Filip**. Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 182 stran.

**objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cepin.cz**

RECENZE – MADELEINE ALBRIGHTOVÁ: MOCNÍ A VŠEMOHOUCÍ

Marek Loužek

Centrum pro ekonomiku a politiku

Knihy Madeleine Albrightové „Mocní a všemohoucí“ s podtitulem „Úvahy o Bohu, Americe a mezinárodních vztazích“, která loni vyšla v českém překladu (Práh 2006), stojí za přečtení. Nejen proto, že někdejší americká ministryně zahraničí v Clintonově vládě se netají českým původem, ale i proto, že práce se zabývá ožehavým a často diskutovaným tématem – vztahem náboženství a politiky.

Evropané se staví mnohem rezervovaněji ke směšování náboženství a politiky než Američané. A také málokdy kladou rovnítko mezi náboženstvím a morálkou. Spojené státy na rozdíl od Evropy nikdy nezažily velkou náboženskou válku, ani jim nikdy nevládla církev. Knihu Albrightové je proto třeba vnímat v tomto kontextu. Ačkoli se snaží brojit proti křesťanské pravici, knihu doprovázejí hojně biblické citáty.

Náboženství a politika

90. léta 20. století byla dekadou globalizace a úžasných technologických pokroků. Informační revoluce změnila životní styl, práci a domovy. Albrightová upozorňuje, že do pohybu se dostala i jiná síla: téměř všude rozbujela náboženská hnutí. Ve Spojených státech oživila náboženská pravice. Dokonce i v Evropě, která je jinak výjimkou z trendu sílící religiozity, rychle roste počet praktikujících muslimů.

Války mezi katolíky a protestanty, které se zdály skončit Vestfálským mírem, dodeávna pokračovaly v severním Irsku. Boje mezi křesťany a muslimy, které se zdály ustát, když byli Osmané zastaveni před branami Vídne, se najednou s překvapující ostrostí dostávají znovu na scénu. Možnost, že teroristé ve

službách Všemohoucího odpálí jadernou bombu, je noční můra, která se může jednoho dne stát skutečností.

Odluka církve od státu – zákaz náboženských zkoušek při přijímání do veřejných funkcí, zákaz vytvoření státního náboženství a zákaz omezování svobody vyznání – patří neodmyslitelně k demokracii a identitě amerického národa. Odluka církve od státu však podle Albrightové neznamená úplné vymýcení Boha z veřejného života, ražby mincí, vlasteneckých písní či rétoriky vrcholných představitelů USA.

Albrightová se odvolává na Masaryka, pro něhož náboženská víra znamenala respektování druhého a ochotu pomáhat druhým. Masaryk se nedomníval, že člověk musí nutně věřit v Boha, aby žil morálně, ale tvrdil, že víra, je-li správně pochopena, může výrazně podpořit a posílit správné chování. Udělat z náboženství zdroj konfliktů a nenávisti znamená podle autorky víru zcela překroutit.

Irácká bažina

Americké zkušenosti z Vietnamu a Iránu ze 70. let nabízejí podle autorky ponaučení, která by si Američané měli připomínat i dnes. USA šly do Vietnamu z ušlechtilých pohnutek a s minimem pochybností – Amerika měla zachránit vděčné jižní Vietnamce před otroctvím komunismu. Poté, co válka uvázla v bažině, rostlo přesvědčení, že morálním východiskem je ústup.

Správná byla podle ní válka v Afgánistánu. Američtí spojenci v NATO po 11. září poprvé uplatnili články Severoatlantické smlouvy o společné obraně a označili útoky za akt agrese proti celé alianci. Když americké jednotky do byly Afgánistán, aby odstranily Taliban a pochyťaly členy

Al-Kaidy, podpořily je všechny západní velmoci. Ani Západ, ani islám nebyly napadeni tím druhým. Oba ohrožuje Al-Kaida.

Kritikou Albrightová nešetří, pokud jde o válku v Iráku. Unilaterální americký zájem na udržení bezkonkurenční vojenské moci je podle ní unáhlený. Prezident Bush příliš zdůrazňoval právo napadnout cizí státy, dokonce i bez bezprostředního vnější ohrožení. Zbraně hromadného ničení se v Iráku nenašly. Irák navíc spolykal přes 250 miliard dolarů, které mohly být využity na boj s Al-Kaidou. Okupační správu Pentagonu kritizuje jako tragédie plnou omylů.

Albrightová vyjadřuje znepokojení nad náboženskými motivy, které zaznívají v rétorice prezidenta George Bushe. Národ (nebo skupina lidí), který věří, že jeho úspěch nebo neúspěch je přímým důsledkem přání Boha, přivolává nebo působí problémy. Politická svoboda není magickou pilulkou, kterou by lidé mohli spolknout před spaním, ráno se probudit a mít všechny problémy vyřešené. A nelze ji vnútit zvenčí.

Albrightová se nepovažuje ani za striktní realistku ani za striktní idealistku, spíše za „křížence“ obou typů. Vládu vnímá jako praktický podnik, který musí fungovat ve složitém a nebezpečném světě, ale realistický přístup jí připadá až příliš chladnokrevný. Kritizuje pravici za to, že má přinejmenším v ideální rovině považovat USA za výjimečné a morálně nadřazené zbytků světa.

Sporné momenty

Albrightová se dostává do rozporu se sebou samou, když na jedné straně vyzdvihuje multilateralismus, na druhé straně hájí jí prosazovaný útok na Jugoslávii. Kosovo bylo součástí Srbska, nešlo tedy o mezinárodní agresi. Nebyl ani napaden žádný člen NATO, takže aliance nemohla tvrdit, že jedná v sebeobraně. Vojenskou akci

neposvětila OSN. Srbsko nehrozilo ani invazí žádné jiné zemi, takže nebyl žádný důvod pro preventivní úder.

Souhlasit nelze s Albrightové podporou mezinárodního přerozdělování. Chudoba je trvalou součástí lidského údělu. Ronald Reagan měl pravdu, že zahraniční pomoc bohatých zemí k chudým jen pomáhá bujení cizích byrokracií. Tyto programy ničeho nedosáhly, jen podporují závislost a plýtvají těžce vydělanými penězi západních daňových poplatníků. Nejlepší rozvojovou pomocí je volný obchod.

Přehnaný je Albrightové obdiv k Jimu Carterovi. Bývalý prezident Carter se ne setkal s jediným diktátorem na planetě, aniž by neocenil jeho protizápadní postoj. Jeho jednání s Brežněvem, Chomejním, Castrem, Arafatem či etiopským masovým vrahem Mengistu Mariam přispěla k šíření protizraelských, protizápadních, protiamerických a proislámských stanovisek. To však Albrightová zcela opomíjí.

Její kritika George Bushe je dosti účelová. Údajný Bushův výrok, že si Bůh přál, aby se stal prezidentem, který Albrightová rozmazává v celé jedné kapitole, je mystifikací. Když se vracel z metodistického kázání, ještě jako guvernér, Bush prohlásil: „Věřím, že Bůh chce, abych byl prezidentem, ale když se to nestane, nic se neděje.“ Přesto Albrightová vášnivě varuje před politickými vůdci, „kteří se považují za zástupce Boha na Zemi“.

Rada, že „dokonce i hnutí spojená s terorismem by měla být povzbuzována, aby se vzdala násilí a posunula se do hlavního politického proudu“, je poněkud utopická. Židé a Arabové soupeří o stejné území a svatá místa, o něž se bojovalo před tisíci lety. Volat však po „na víře založené diplomacii“ je sporné. Pro Blízký východ stejně jako jiné oblasti světa spíše pravý opak: čím méně se v zahraniční politice mluví o Bohu, tím lépe. ■